

بحثی درباره تمرکز و عدم تمرکز

بقیه از شماره اول

«سیدنی وب» اغتشاش و آشفتگی مشهود در حکومت امروز آمریکا را فقط با سیستم افراطی عدم تمرکز سیاسی و اداری انگلستان که از ۱۶۶۰ تا ۱۸۸۳ یعنی قریب بدو قرن بطول انجامید قابل مقایسه میدانست. نتایج شومی که از این طرز حکومت و ارتباط دولت مرکزی با حکومتهای محلی عاید شد، وب (Webb) را واداشت که این دوران را دوران سوء اداره بنامد.

پرفسور دوايت والدو (Duiyht waldo) یکی از اساتید امریکائی آنچه را که اساس انتقاد دانشمندانی از قبیل وب نسبت به سیستم عدم تمرکز سیاسی و اداری امریکا بوده است و همچنین آنچه را که اساس فکر و فلسفه دانشمندان پیرو نهضت ترقیخواهی امریکا قرار گرفته در مبحث جالبی در کتاب خود خلاصه میکند. برغم پرفسور والدو طرفداران مکتب ترقیخواهی امریکا مبارزه با عدم مرکزیت موجود و سعی و اهتمام در ایجاد تمرکز سیاسی و اداری را یک ضرورت اجتماعی تشخیص دادند و تا آنجا از مرکزیت جانبداری کردند که برای آن اصولی باعتبار و استحکام مبانی مذهبی قائل شدند و با اصطلاح آن را وحی منزل تلقی کردند.

لزوم هم آهنگی را گاهی هم با توسل با استدلالهایی که قبلاً بدانها اشاره رفت تأیید میکردند: وقتی مردمی جاهل و نسبت بسرنوشت جامعه خودشان بی اعتناء باشند نتیجه غیر قابل احتراز و گذاری اختیار اتخاذ تصمیم بچنین افراد فساد «Corruption»، حماقت «Stupidity» و اتلاف «Waste» خواهد بود.

وودرو ویلسن یکی از رؤسای جمهور امریکا با استناد بهمین دلائل و بخصوص با استناد بلزوم ایجاد هم آهنگی و کارآئی بود که از یک حکومت مقتدر مرکزی جا بیداری کرد. بنظر او اختیار شرط حتمی و لازم برای قبول مسئولیت است و مادام که شخص واجد اختیار مسئول باشد قدرت و اختیار او خطر دیکتاتوری ایجاد نمیکند.

قربانی کردن هدفهای کلی تر برای نیل به هدفهای فرعی

بر اساس همین آراء و عقاید بمنزایای ایجاد مرکزیت و قوف حاصل شد مخصوصاً بنقش تمرکز در بوجود آوردن هم آهنگی توجه کافی مبذول گردید. اما ایجاد تمرکز حتی بدلائل فوق ممکن است وضع را گاهی وخیم تر کند و این وقتی اتفاق میافتد که مزایا و ارزشهای سیستم عدم تمرکز دانسته یا ندانسته قربانی مواهب و ارزشهای ایجاد هم آهنگی گردد؛ بدین معنی که ایجاد هم آهنگی و در نتیجه راندمان یا کارآئی (Efficiency) زیاد هدف غائی یک سازمان اجتماعی تلقی گردد و هدفهای کلی تری از قبیل ایجاد استقلال رأی و نیروی ابتکار فردی و اتخاذ تصمیم و ایجاد شخصیت در افراد اجتماع بیاد فراموشی سپرده شود.

تثبیت وضع نامطلوب و جنبه دوام بخشیدن بآن :

وقتی بدلیل بی اطلاعی و فقدان رشد فکری افراد سازمانهای اجتماعی و جهل من تبع حکومتهای محلی از آنها سلب اختیار بعمل آید و تصمیمات محلی بحکومت مرکزی واگذار شود ممکن است این مرحله جهل و نادانی افراد را دائمی و همیشگی کند. بخصوص وقتی که بدون حساب تمرکز بیش از حدی ایجاد شده باشد کمتر محتمل است که تمهیدات دیگر از قبیل تعلیم و تربیت کلاسیک و غیره بتواند جای مکتب آزمایش و خطا را که در سیستم عدم تمرکز موجود است پر کند.

همانطوریکه در بدو این مقال اشاره رفت تمرکز که در این حال ایجاد میشود باغلب احتمال همان نتایج ثانوی و توالی فاسدی را بوجود میآورد که از

يك حكومت متمرکز جابر در يك رژیم دیکتاتوری ممکن است عاید گردد یعنی افرادی را که عضویت چنین سازمان اجتماعی را دارند تبدیل به بازار و ادوات خشک و اشیاء مکانیکی پرخرج مینماید و آنها را بازبچه سیاست‌ها، اراده‌ها، خط مشی‌ها و حتی هوی و هوسهای حکام مرکزی میسازد.

اگر فلسفهٔ حکومت در يك اجتماع ایجاد حداکثر نیروی پیش (Praedictability) در زمینهٔ نتایج حاصل از فعالیت‌های سازمانی خود باشد و این حکومت از رشد و بلوغ فکری افراد و ازدیاد نیروی ابتکار و استقلال فکر و قدرت اتخاذ تصمیم آن‌ها وحشت داشته باشد و یا از عواقب و توالی تصمیمات احیاناً ناقص افراد سازمانها و واحدهای محلی بی‌مناک گسردد تمرکز سیاسی و اداری فوق‌العاده بهترین راه حل خواهد بود، این تمرکز بیش از حد ممکن است جنبهٔ شخصی و فردی سازمان را تا حدود زیادی از بین ببرد و دريك شالوده نظام ماشینی اصل بی‌روح و غیرشخصی بودن (Impersonality) سازمان را تأمین نماید.

ممکن است از طریق ایجاد نوعی از عدم تمرکز و تفویض اختیار همین نتایج و توالی معین را بدست آورد بدین معنی که قدرت اراده و فکر و تصمیم را از افراد گرفت و آنها را آلت بلا اراده ماشینی سازمان کرد. اصل که جیمز مونی Games mooney و آلن رایلی Alan Reiley دونفر از محققین علوم اداری و دونفر از مدیران کارخانه‌های ژنرال موتور آمریکا در کتب خود بدو تحت عنوان صنعت مترقی و بعداً تحت عنوان اصول سازمان (Principles & Org) مطرح کرده‌اند يك چنین فلسفه‌ای را تأمین میکند. مونی و رایلی وعده‌ای دیگر از محققین عدم تمرکز و تفویض اختیار را در سازمانهای عظیم اجتماعی امروز ضروری تلقی میکنند، اما برای اینکه این تفویض اختیار یا عدم تمرکز اخلاقی در نیل بهدفعهای مشخص سازمان ایجاد نکند. ایجاد روح وفاداری نسبت بهدفعهای سازمان را در افراد از طریق تلقین آن اصول توصیه مینمایند.

با اینکه علماء و دانشمندان متأخر از قبیل مرتن و سلز نیک و گلدنر معتقدند که حتی نظام ماشینی سازمان نتایج پیش‌بینی نشده‌ای در عمل بوجود می‌آورد

که ممکن است با حسابگریها و نقشه‌های اولیاء سازمان مطابقت نداشته باشد معذالك میتوان بطور کلی پیش‌بینی کرد که هر سیستم خاص حکومت و هر میزانی از تمرکز یا عدم تمرکز نتایج ثانوی خاصی را ممکن است بدنبال بیاورد .

بنابراین آنچه که مذکور افتاد فلسفه حکومت باید معلوم باشد تا بر اساس آن سازمانیکه مورد احتیاج است و نحوه اداره آن و چگونگی تنظیم فعالیت‌ها و ارتباطات در يك چنین سازمانی تعیین گردد .

تمرکز و عدم تمرکز سیاسی و اداری و تفویض اختیار سازمانی انواعی دارد . هر يك از این انواع توالی و عواقب خوب و بد خاص خویش را ممکن است در شرایط و احوال معین بوجود بیاورد . وقتی فلسفه حکومت مشخص گردد میتوان آن نوع و درجه از تمرکز یا عدم تمرکز و آن قسم و مقدار تفویض اختیار را برقرار ساخت که با مقتضای این فلسفه و سیاست عمومی حکومت سازگار باشد . نحوه ارتباط بین ادارات و واحدهای مرکزی با سازمانها و ادارات محلی و نوع و میزان عدم تمرکز که بدین ترتیب مستقر میگردد میتواند نه تنها در حکم «وسیله» (Means) موثر برای نیل به هدفهای کلی سازمان اجتماعی تلقی شود بلکه مقاصد و یا نتایج ثانوی (Secondary results or goals) پیش‌بینی شده‌ای را هم عاید حکومت و جامعه خواهد ساخت . البته تنها تعیین فلسفه حکومت ، شکل سازمانهای اداری اجتماع و تشخیص نوع و درجه تمرکز یا عدم تمرکز مورد احتیاج کفایت نمیکند . جنبه‌ها و عوامل رسمی و فشارها و نیروهای غیررسمی زیادی ممکن است در عمل باعث شود که بسیاری از انتظارات اولیاء حکومت و طراحان سازمان و روابط آن جامعه عمل بخورد نپوشد و تمام نتایج پیش‌بینی شده عاید نگردد و حتی بسیاری نتایج پیش‌بینی نشده‌ای هم که ممکن است مفید یا مضر بحال فلسفه حکومت باشد بوجود آورد .

